

Hjejler og Viber i Danmark i oktober 2008

LARS MALTHA RASMUSSEN, HANS MELTOFTE, KARSTEN LAURSEN og OLE AMSTRUP

(With a summary in English: *Eurasian Golden Plovers and Northern Lapwings in Denmark in October 2008*)

Indledning

Hjejlen *Pluvialis apricaria* og Viben *Vanellus vanellus* er blandt de talrigste og mest udbredte vadefugle, der trækker gennem Danmark (Meltøfte 1993). Koordinerede optællinger af Hjejler i 1993 og 2003 har dokumenteret, at deres antal på efterårstrækket er blevet mere end fordoblet, siden arten blev jagtfredet i Danmark i 1983, og at Danmark nu udgør et af de vigtigste raste- og fældområder for Hjejler i Nordeuropa om efteråret (Rasmussen 2007, Rasmussen & Gillings 2007).

For fortsat at følge udviklingen for Hjejlerne, samt for at kunne kortlægge de vigtigste raste- og fældelokaliteter, gennemførtes en ny landsdækkende optælling af arten i oktober 2008. Denne optælling blev ligesom optællingen i 2003 koordineret med samtidige tællinger i store dele af Nord-

vesteuropa med henblik på at estimere artens totale bestandsstørrelse på den tid af året, hvor den optræder mest koncentreret. Det er hensigten at gennemføre denne type tællinger af Hjejler hvert sjette år, således at den næste vil finde sted i første halvdel af oktober 2014 (Gillings 2005).

Viberne har ikke været omfattet af en landsdækkende optælling siden Vadefuglegruppens tællinger 1974-78 (Meltøfte 1980, 1981), og da arten i vid udstrækning opholder sig på de samme lokaliteter som Hjejlerne, blev den inkluderet i tællingen i oktober 2008. Samtidig gennemførtes den tredje landsdækkende optælling af rastende Storspøver *Numenius arquata* i 2008 efter tilsvarende landsdækkende tællinger i april og august (Meltøfte et al. 2009).

Der deltog knap 200 tællere, hvervet dels gennem Dansk Ornitologisk Forening (DOF) (hvor mange er organiserede som caretakere for udvalgte lokaliteter), dels gennem hjemmesiden netfugl.dk; dertil kommer DMU-observatorer samt dem, der i øvrigt har indtastet deres optællinger i DOFbasen. Alle takkes for deres indsats. Videnskabeligt Udvalg, DOF, takkes for støtte i form af kørselspenge til tællere med særligt lange ruter. Timme Nyegaard takkes for hjælp med udtræk fra DOFbasen samt udarbejdelse af kort med fuglenes fordeling, og Bo Svenning Petersen for kritisk gennemlæsning af manuskriptet.

Materiale og metode

Optællingen fandt sted lørdag den 18. oktober 2008, som var en international tælledag fastlagt ud fra ønsket om, at den skulle ligge tæt på den forrige optællingsdato, som var 11. oktober 2003. Desuden skulle datoen ligge tæt på fuldmåne og i en weekend. Begrundelsen for at tælle omkring fuldmåne er, at Hjejlerne og Viberne da i høj grad fouragerer om natten og derfor dagraster mere koncentreret, så de er lettere at optælle (Meltofte 1993, Rasmussen 1999).

Optællingen var især rettet mod Hjejlerne, og alle de lokaliteter, hvor der efter erfaringerne fra tidligere tællinger rastede Hjejler, blev forsøgt dækket. Viberne blev dækket sekundært, dvs. at de især blev optalt på lokaliteter udvalgt på baggrund af forekomsten af Hjejler. Herudover blev tællingerne suppleret med tilfældige observationer fra DOFbasen.

Foruden oplysninger om lokalitet og antal fugle blev optællerne bedt om at angive fuglenes adfærd, dvs. om de rastede, fouragerede eller trak over lokaliteten. Disse observationer blev indtastet i DOFbasen sammen med oplysninger om habitat, hvor der blev brugt følgende kategorier: vade, eng/græs, vintersæd, pløjemark, stubmark eller andet (sidstnævnte havde ingen angivet). DOFbasen er ikke designet til at håndtere data om habitat, hvorfor disse oplysninger skulle tages ind som bemærkninger; det er formentlig grunden til, at sådanne oplysninger kun var angivet for mindre dele af observationerne. Nogle tællere har ikke brugt DOFbasen, men i stedet indsendt deres observationer på digitale skemaer.

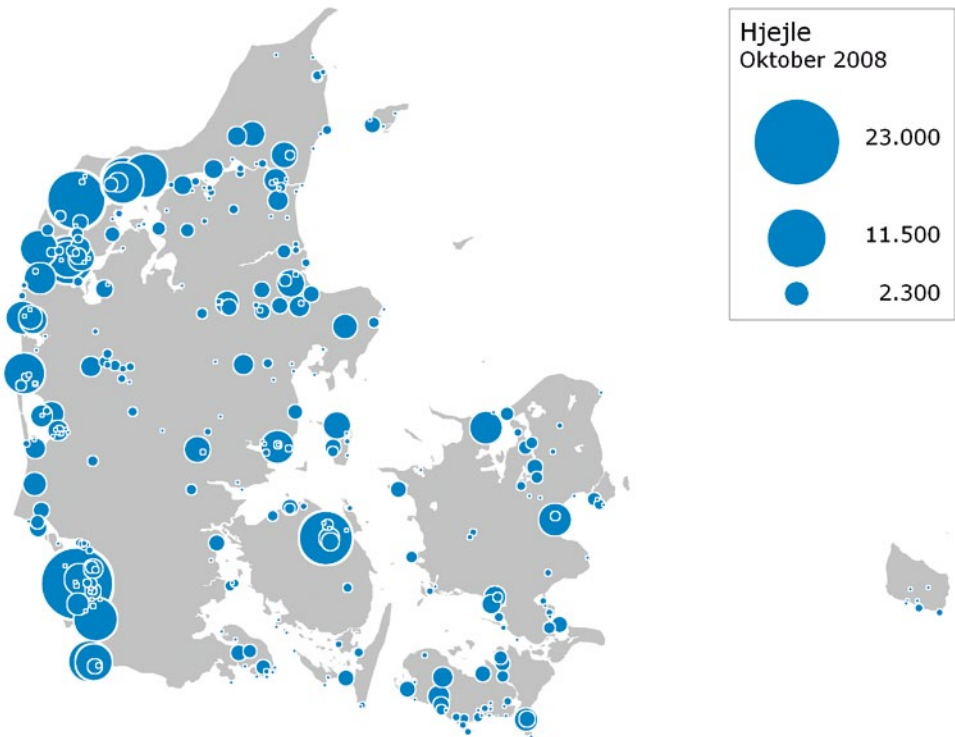

Fig. 1. Fordelingen af Hjejler ved optællingen i oktober 2008. Arealet af prikkerne er proportionalt med antallet af fugle. *Distribution of Eurasian Golden Plovers recorded in Denmark in October 2008. The area of the dots is proportional to the number of birds.*

For at sikre så fyldigt et materiale som muligt, blev data først udtrukket fra DOFbasen 75 dage efter tællingen, hvor 97 % af indtastningerne erfaringsmæssigt er indgået (T. Nyegaard in litt.). Vi medtog oplysninger fra perioden 11-26. oktober, dvs. tælleweekenden \pm en uge. Dette udtræk blev så vidt muligt rensset for dobbeltobservationer. Ved gentagne optællinger på samme lokalitet brugte vi tællinger, som lå så tæt som muligt på tælledagen, idet vi dog valgte tællinger, der var sammenfaldende med tællinger på flere nærliggende lokaliteter, blot disse lå højst tre dage fra den 18. oktober. Overflyvende og trækkende fugle blev kun taget med fra selve tælleweekenden.

Det var typisk efterårsvejr med hyppige frontpassager i ugerne omkring tælleweekenden. Lørdag den 18. oktober var der overskyet med lavtliggende skyer, sydvestlig vind 4-6 m/s, 10-13 °C og let regn, som nåede de østlige egne af landet først på eftermiddagen. Højvandet i Vadehavet indtraf kl. 18:00. Fredag den 17. og søndag den 19. oktober var der vekslende skydække, let til jævn vind og ingen nedbør. At vejret den 18. oktober ikke

var velegnet til en optælling betød, at kun 21 % af det samlede antal Hjejler blev optalt denne dag, mens yderligere 56 % blev optalt om fredagen og søndagen tilsammen. For Viberne udgjorde antallet af optalt den 18. oktober kun 20 % af det samlede tal, medens yderligere 51 % blev optalt fredag og søndag.

I weekenden og de omkringliggende dage var vandstanden i de indre danske farvande så høj, at vandet mange steder stod ind over engene. Der var lokalt let nattefrost tidligt i oktober, men ellers optrådte nattefrost først sidst på måneden.

I det følgende er sammentalte antal afrundet til tre betydende cifre.

Resultater

Der blev i alt optalt 271000 Hjejler (Tabel 1). De mest betydningsfulde rasteplasser lå alle nær kysten, og som ved tidligere tællinger lå langt den overvejende del langs den jyske vestkyst og omkring Limfjorden (Fig. 1). Den lokalitet, der havde flest Hjejler, var Mandø med 19900, efterfulgt af Rosvang i Thy med 11000. Ved Skibsted

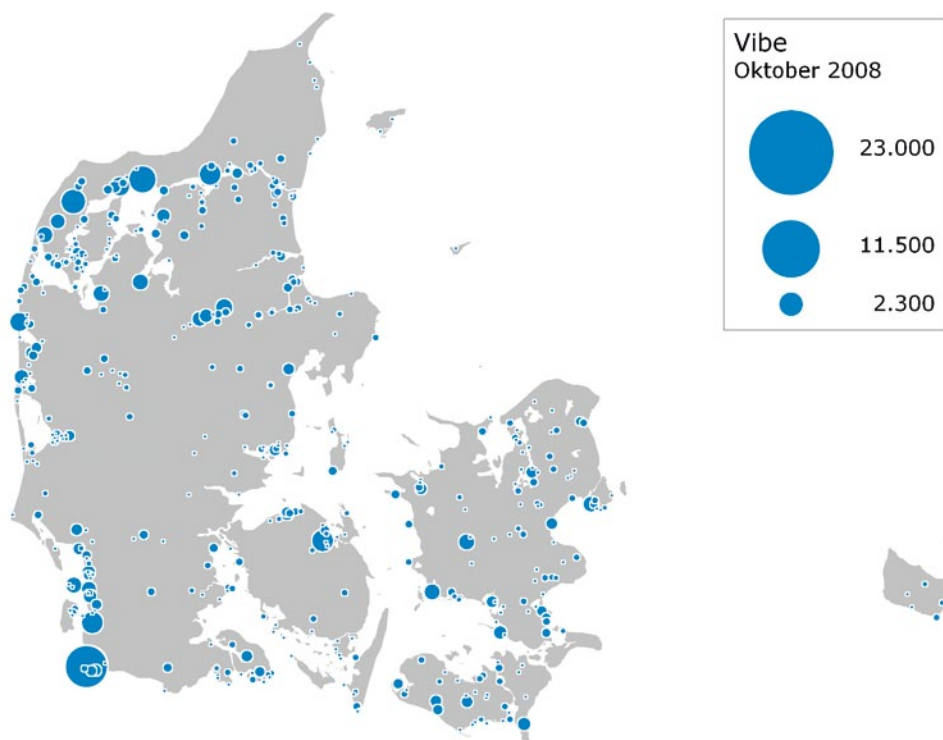

Fig. 2. Fordelingen af Viber ved optællingen i oktober 2008. Arealet af prikkerne er proportionalt med antallet af fugle. *Distribution of Northern Lapwings recorded in Denmark in October 2008. The area of the dots is proportional to the number of birds.*

Tabel 1. Fordeling af Hjejler på landsdele (de tidligere amter) ved optællingerne i oktober 1993, 2003 og 2008, og af Vibe i 2008.

Regional distribution of Eurasian Golden Plovers during the censuses in October 1993, 2003 and 2008, and of Northern Lapwing in 2008.

Landsdel <i>County</i>	Hjejle <i>Golden Plover</i>			Vibe <i>Lapwing</i>
	1993	2003	2008	2008
Nordjylland	26111	44736	22056	9588
Viborg	37696	66848	49149	19353
Ringkøbing	20116	48922	52198	12226
Århus & Vejle	21869	42486	32168	7508
Ribe	15873	34124	30183	6947
Sønderjylland	42474	53753	27231	15096
Fyn	9518	24463	18186	6839
Vest- & Nordsjælland	15680	13764	16474	8690
Storstrøm	28329	16006	22523	13075
Bornholm	500	1261	604	417
Total <i>Entire country</i>	218 166	346 363	270 772	99 739
Vurderet <i>Estimated</i>	240 000	380 000	300 000	130 000

Fjord rastede 8000 Hjejler og i Vesløs/Arup og Bygholm vejler hhv. 7500 og 7000. Uden for Vest- og Nordjylland var der flest på Vigelsø i Odense Fjord, hvor der kunne tælles 9800 Hjejler den 18. oktober (og 25. oktober, efter tællingen, endda 13000). For 14 % af de optalte Hjejler var habitatet angivet, og af dem blev næsten halvdelen registreret på vintersæd, medens 29 % blev registreret på vadeflader (Tabel 2).

Af Viber blev der optalt knap 100000 (Tabel 1), hvoraf de fleste opholdt sig i Nordvestjylland, Sønderjylland og Storstrøms-området (Fig. 2). Flest Viber blev registreret i Margrethe Kog (6500), Bygholm Vejle (3000), Rosvang (2500) og Ballum Enge (2000). Af de 27 % af Viberne, for hvilke der var angivet habitat, stod hele 64 % på enge og græsmarker, mens kun 21 % blev registreret på marker med vintersæd eller på stub- og pløjemark.

Diskussion

Hjejle

Vejret i optællingsweekenden gjorde optællingsbetingelserne så ringe, at de fleste opgav at tælle på selve tæledagen den 18. oktober. Optælling af store og kompakte flokke af rastende Hjejler kræver god sigt og roligt vejr. Men mere end tre fjerdedele af fuglene blev optalt i løbet af dagene 17-19. oktober. På lokaliteter, hvor der er flere optællinger inden for optællingsvinduet på 16 dage, kan man se, at antallet af Hjejler svinger betydeligt. Nærliggende områder, som Hjejlerne ofte flytter imellem, har dog i de fleste tilfælde været optalt samtidig, hvilket mindsker risikoen for dobbeltregistrering. Samlet vurderer vi, at årets optælling stort set har haft en dækning, der svarer til optællingerne i 1993 og 2003, det vil sige med en dækningsgrad på knap 90 %;

Tabel 2. Fordelingen (%) af Hjejler og Viber på habitater.
Distribution (%) of Eurasian Golden Plovers and Northern Lapwings on habitat.

	Vade <i>Shallow flats</i>	Græs <i>Grass</i>	Vintersæd <i>Winter crops</i>	Stub <i>Stubble</i>	Pløjemark <i>Ploughed field</i>	N
Hjejle <i>Golden Plover</i>	29	15	46	1	8	37193
Vibe <i>Lapwing</i>	15	64	17	2	2	26964

men vi tør ikke udelukke, at dækningen var væsentligt mindre pga. det dårlige vejr og de høje vandstande. Derfor anslås det samlede antal Hjejler ved oktobertællingen i 2008 at have været på mindst 300000. Det er 27 % under estimatet fra optællingerne i 2003, men 20 % over estimatet fra 1993, og sammenlignet med estimatet på 150000 rastende Hjejler i 1970'erne (Meltofte 1993) er der tale om en fordobling. Da det samlede resultat af tællingerne i Nordvesteuropa endnu ikke foreligger, er det for tidligt at vurdere, om det mindre antal Hjejler skyldes det dårlige vejr ved tællingen, eller om der reelt var tale om en anden fordeling af fuglene.

Resultatet af denne optælling bekræfter, at Danmark gennem de sidste 30-40 år har fået større betydning for Hjejlerne under efterårstrækket, hvorunder de voksne fugle gennemfører svingfjersfældningen, og både voksne og unge fugle fælder kropsfjerene (Cramp & Simmons 1983). Dette gælder såvel de absolutte tal som relativt set, idet der til trods for en generel bestandsfremgang (Piersma et al. 2005) har været et fald i antallet af efterårsrastende Hjejler i Nordtyskland og Holland siden begyndelsen af 1990'erne (Hötter 2004, Kleefstra & van Roomen 2005, Rasmussen & Gillings 2007). Også i det internationale Vadehav er antallet af rastende Hjejler faldet siden 1987/88, hvor tællingerne startede (Laursen et al. in press.).

Årsagen til tilbagegangen i Holland og Tyskland er meget omdiskuteret, men fredningen i Danmark i 1983 og oprettelsen af et netværk af reservater i løbet af 1990'erne har gjort det muligt for arten i højere grad at raste i fred her i landet frem for at trække videre og fælde i Tyskland og Holland (Rasmussen 1994, 2007, Jukema et al. 2001, Piersma et al. 2005). Klimaændringer i retning af mildere og mere nedbørsrige efterår (Cappelen & Jørgensen 2009) kan måske også have resulteret i længere opholdstider i Danmark under trækket.

Den regionale fordeling af Hjejlerne var lidt anderledes i 2008 end i 2003, idet der øst for Store Bælt (bortset fra Bornholm) blev talt lidt flere Hjejler, medens der både i Sønderjylland og Nordjylland kun blev optalt halvt så mange som i 2003. Selv i forhold til 1993 var der tale om færre Hjejler i Sønderjylland og Nordjylland. Det samlede antal i den nordlige del af Vadehavet og i Vestjylland (i de tidligere Ribe og Ringkøbing amter) var imidlertid uændret.

Der blev optalt Hjejler på næsten alle de kystnære lokaliteter, som ved tællingerne i 1993 og 2003 havde mere end 1000 rastende Hjejler.

Dog manglede enkelte af disse lokaliteter (med i alt godt 13000 Hjejler i 2003): Endelave (4100 i 2003), Båge (1400), Husby Strand (2500), Engshaven, Fønsskov (4000) samt Overgaards marker ved Mariager Fjord (1100). På øerne omkring Store Bælt kan der også have været større flokke, der ikke blev dækket. Det er heller ikke muligt at lokalisere alle flokke af Hjejler i indlandet, hvor de optræder mere uregelmæssigt, og det er derfor givet, at der er overset en del mindre flokke.

Ved tællingen i 2008 blev der til gengæld optalt mere end 1000 rastende Hjejler på en række lokaliteter, som ikke blev optalt i 2003: kystlokaliteterne Hovvig, Odsherred (4000) og Asnæs Forskov, Vestsjælland (1100), samt indlandslokaliteterne Hastrup (1200) og Tebbestrup Kær øst for Randers (1000), Årup ved Hammershøj (2200), Farre ved Hammel (1750), Tørring (2700) og nær Trehøje vest for Herning (1600). Det er sandsynligt, at data fra disse indlandslokaliteter er resultatet af en systematisk eftersøgning i områder, der ikke blev forsøgt dækket i 2003. Derimod er forekomsterne af større flokke af Hjejler i 2008 ved udløbet af Lindenberg Å (2170) og Nørre Kongerslev Kær (1800) nye, dvs. det er formentlig lokaliteter, der også blev dækket i 2003, men hvor der ikke blev registreret Hjejler.

Da der kun er angivet habitat for 14 % af de optalte Hjejler, er det vanskeligt at drage sikre konklusioner om artens habitatvalg. Der var en forholdsvis stor andel, der rastede på vadeblader, især i betragtning af at vandstanden i de indre farvande mange steder var høj. Da optællingen blev foretaget omkring fuldmåne, og da det er kendt, at Hjejler overvejende dagraster i sådanne perioder (Meltofte 1993), er de fundne fordelinger udtryk for de habitater, der udnyttes til at raste om dagen, hvilket ikke nødvendigvis er de samme som Hjejlernes habitater under fouragering om natten. Godt halvdelen af Hjejlerne opholdt sig i intensivt dyrket agerland. Lindström et al. (2010) fandt, at mærkede Hjejler, der raster i intensivt dyrket agerland i Skåne, opholder sig i denne habitat i op til et par måneder fra ankomsten indtil hovedparten trækker videre i slutningen af oktober med frostens komme. Tilsvarende undersøgelser er ikke foretaget i Danmark, men forholdene i Skåne er sikkert ganske sammenlignelige. Ændringer i landbrugsdriften i form af mere udbredte arealer med vinterafgrøder siden 1990 kan dermed have betydet forbedrede fourageringsbetingelser (Kube et al. 1994).

I et internationalt perspektiv er koncentrationen af rastende Hjejler i Danmark i oktober meget stor

Tabel 3. Antal Hjejler ved optællingen i 2008 i danske EF-fuglebeskyttelsesområder, hvor Hjejler er en del af udpegningsgrundlaget (Skov- og Naturstyrelsen 2009). Tal der overstiger udpegningskriteriet på 7500 er fremhævet med fed skrift.

Numbers of Eurasian Golden Plovers at the October 2008 census in Danish SPAs where the species is part of the basis for the designation of the EU protection area. Numbers exceeding the criterion of 7500 birds are given in bold.

Nr.	Lokalitet Site	Antal Number
1	Ulvedybet, Nibe Bredning	2380
2	Ålborg Bugt nordlige del	411
13	Østlige Vejler	7000
15	Randers Fjord, Mariager Fjord, Ålborg Bugt sydl. del	6760
20	Vestlige Vejler, Arup Holm, Hovsør Røn	15800
24	Hjarbæk Fjord, Simested Fjord	40
25	Måger Odde, Karby Odde	900
26	Dråby Vig	200
27	Glomstrup Vig, Agerø, Munkholm Odde m.v.	20100
36	Horsens Fjord, Endelave	4570
51	Ribe Holme, Enge ved Kongeåens udløb	3800
57	Vadehavet	8500
60	Vidåen, Tøndermarsken, Saltvandssøen	12200

(Delany et al. 2009). Særligt i Vest- og Nordjylland er der en bemærkelsesværdig stor koncentration af internationalt betydningsfulde raste- og fædelokaliteter. De kæmpeflokke på mellem 25000 og 54000 Hjejler, der jævnlige forekommer i Tøndermarsken og Margrethe Kog, er formentlig de største koncentrationer inden for artens samlede udbredelsesområde (Rasmussen 1999).

Med udgangspunkt i nationale estimater kan antallet af ynglepar i de områder, hvorfra de danske trægæster stammer, dvs. ynglebestandene i Norge, Sverige, Finland, de baltiske lande, Nordrusland og Nordvestsibirien, beregnes til 226000-375000 par svarende til en efterårsbestand på mellem 678000 og 1120000 individer (Thorup 2006). En betydelig del af disse fugle trækker formentlig via den sydlige del af Østersøen syd om Danmark (Kube et al. 1994), men da trækruten gennem Danmark er langt vigtigere, må det antages, at det samlede antal Hjejler, der trækker gennem Danmark om efteråret, er mindst det dobbelte af det antal, der blev optalt ved de koordinerede tællinger i 2003 og 2008. Det understreger Danmarks betydning som nøgleområde for arten.

Hjejler er en del af udpegningsgrundlaget for 13 danske EF-fuglebeskyttelsesområder (Tabel 3). For at en lokalitet kan betegnes som værende af international betydning for arten, skal der regelmæssigt optælles 7500 Hjejler (Delany et al. 2009), og det var tilfældet for fire EF-fuglebeskyttelsesområder.

I andre EF-fuglebeskyttelsesområder, hvor Hjejler ikke er en del af udpegningsgrundlaget, oversteg forekomsten af Hjejler også 7500 (Tabel 4).

Her bør især forekomsten på Vigelsø i Odense Fjord og Ballum Enge i Vadehavet fremhæves. På Vigelsø rastede der 9800 Hjejler, mens der i alt var 13120 inden for det udpegede beskyttelsesområde i fjorden. I Ballum Enge rastede mere end 7500 Hjejler ved optællingerne i både 2003 og 2008. Af DOFbasen fremgår også, at der i disse to områder regelmæssigt raster mere end 7500 Hjejler, hvorfor Hjejleren bør være en del af udpegningsgrundlaget for disse lokaliteter.

Med det internationalt set store antal Hjejler, der raster i landet, er der sandsynligvis endnu flere danske EF-fuglebeskyttelsesområder, der kvalificerer til en udpegningsgrundlag pga. forekomsten af denne art. Dette gælder også for områder, der har betydning som forårsrastepladser. Som et eksempel kan nævnes, at Rømhø i de seneste forår har huset antal af international betydning for Hjejler, men at arten ikke indgår i udpegningsgrundlaget.

Tabel 4. Danske EF-fuglebeskyttelsesområder hvor Hjejle ikke er en del af udpegningsgrundlaget, men som opfyldte udpegningskriteriet på mindst 7500 Hjejler ved tællingen i oktober 2008.

Danish SPAs for which Eurasian Golden Plover is not part of the basis for the designation of the EU protection area which nevertheless held more than 7500 birds at the October 2008 census.

Nr.	Lokalitet Site	Antal Number
52	Mandø	19900
75	Odense Fjord	13100
67	Ballum Enge	8190

Vibe

Landsdækkende optællinger af Viber i Danmark er ikke foretaget siden 1974-1978, hvor der under Vadefuglegruppens månedlige tællinger blev registreret op til knap 40 000 fugle om efteråret. Det reelle antal blev dog anslået til det dobbelte og måske endda mellem 100 000 og 200 000 (Meltofte 1993). I 1970'erne fandtes de største efterårskoncentrationer af Viber omkring den vestlige del af Limfjorden og i marskområderne ved Vadehavet. Dette var også de vigtigste områder ved tællingen i 2008 (Fig. 2). Men ingen lokaliteter opfylder kriteriet for international betydning, som er på 20 000 individer (Delany et al. 2009).

Til forskel fra de tidligere optællinger lykkedes det i 2008 at få dækket et betydeligt antal indlandslokaliteter. Ved denne tælling blev der derfor registreret forholdsvis flere Viber i indlandet, især på Lolland-Falster, Sjælland og i dele af Jylland. For mange af indlandslokaliteterne skyldes oplysningerne dog ikke målrettede optællinger, men er observationer, der er gjort tilfældigt i dagene omkring den koordinerede optælling.

Dækningsgraden ved tællingen i 2008 var betydeligt bedre end i 1970'erne, men ikke så god for Vibe som for Hjejle, fordi Viben forekommer i mindre flokke spredt på langt flere indlandslokaliteter. På denne baggrund anslår vi dækningsgraden til 75 % og det samlede antal dermed til at have været omkring 130 000 Viber; men det kan meget vel have været endnu højere.

Kun for 27 % af de optalte Viber er der angivet habitat, så oplysningerne udgør et forholdsvis usikkert grundlag for en vurdering af habitatvalget. Dog giver det mening at sammenligne habitatvalget med Hjejlen, da resultatet er fra den samme optælling, og det i vid udstrækning er de samme tællere, der har angivet habitat for begge arter. Der var forholdsvis langt flere Viber, der rastede på enge og græsmarker, mens kun 20 % blev registreret på marker med vintersæd eller stub- og pløjemark. Det er en beskedent andel i forhold til, hvad man kunne forvente ud fra det samlede areal af sådanne habitater, der står til rådighed for Viberne under efterårstrækket.

Mason & MacDonald (1999) fandt et stort overlap i Hjejlerne og Viberne habitatvalg med en tendens til, at Hjejlerne i højere grad end Viberne fouragerer på vinterafgrøder, og at Hjejlerne foretrækker helt kort vegetation. De undgår således marker, hvor vegetationshøjden overstiger 9 mm, medens Viber undgår områder med en vegetationshøjde over 110 mm. I varme og nedbørsrige efterår, hvor vinterafgrøderne med en kraftig vækst

hurtigt bliver uattraktive, får især kortgræssede enge og græsmarker samt vadeflader derfor en forholdsvis større betydning som fourageringsområder for begge arter. Udstrækningen af disse arealer i forskellige dele af Danmark kan derfor tænkes at have stor betydning for begge arters opholdstid under trækket.

Når der blev optalt 2½ gange så mange Viber i Danmark i oktober 2008 som i 1970'erne, er der grund til at antage, at der reelt rastede flere Viber i landet i 2008, selv når den bedre dækning her tages i betragtning. Dette sandsynliggør, at antallet af efterårstrastende Viber i Danmark er steget siden fredningen i 1979. Det er nærliggende at antage, at dette skyldes, at Viberne i lighed med Hjejlerne ikke trækker så hurtigt igennem landet som tidligere.

Danmark passeres af en stor del af den lille million Viber, der kommer fra de andre nordiske lande, samt et ukendt antal fra de baltiske lande og Rusland (Meltofte 1993, Thorup 2006). Ynglebestanden af Viber i Europa vurderes som helhed at have været stabil fra 1970'erne til omkring 1990, men herefter er bestanden gået markant tilbage i hele Europa, herunder også i Danmark og de andre skandinaviske lande. Samtidig er antallet af registrerede overvintrende Viber i Vesteuropa dog steget (BirdLife International 2004, Wretenberg et al. 2006), og dette gælder også Danmark, hvor udtræk fra DOFbasen viser et stigende antal overvintrende Viber i de milde vintre siden 2000. I det internationale Vadehav har antallet af rastende Viber på årsbasis været stabilt siden 1987/88 (Laursen et al. in press).

Årsagen til tilbagegangen i ynglebestandene overalt i Europa er intensiveringen af landbrugsdriften (BirdLife International 2004), men det er næppe heller bæredygtigt, at der nedlægges i størrelsesordenen 1 mio. Viber om året i EU, svarende til 15-20 % af efterårsbestanden (Petersen 2009). Stigningen i vintertællingerne kan skyldes, at Viberne nu i højere grad raster i kystområder, hvor de er lettere at registrere. I Storbritannien er der således inden for de seneste 20 år konstateret et generelt skift i habitatpræference for de overvintrende Viber og Hjejler, til kysthabitater frem for indlandshabitater (Gillings & Fuller 2009).

En del af årsagen til den formodede fremgang i Danmark kan også være generelt forlængede opholdstider pga. mindre forstyrrelser i de kystnære jagtfredede områder, ligesom det gør sig gældende for Hjejlen. Effekten af reservater og jagtfred vil dog forventeligt ikke være så stor for Viberne, som forekommer mere spredt end Hjej-

lerne og ikke samler sig i tilsvarende store flokke. Alligevel hører Viben til de arter af vadefugle, der er mest følsomme overfor jagtlige forstyrrelser (Meltofte 1981), idet Viber ligesom Hjejler fælder under opholdet her i landet om efteråret (Meltofte 1993). Længere opholdstider under efterårstrækket og øget overvintring i milde vintre er en parallel til den voldsomme fremgang i antallet af efterårsrastende og overvintrende Storspover, der kunne konstateres, efter at denne blev jagtfredet (Meltofte et al. 2009).

Fremtiden

For at fastholde Danmark som et nøgleområde for Hjejler og Viber under efterårstrækket og i fældningstiden skal begge arter fortsat sikres fred på rasteplasserne og fourageringsområderne. Samtidig bør kystlokaliteternes værdi som åbne landskaber med en stor andel af vedvarende græsarealer sikres og forbedres som vigtige raste- og fourageringsområder. Til dette formål vil en implementering af EUs forvaltningsplaner for Hjejle (Béchet 2009) og Vibe (Petersen 2009) kunne give en positiv effekt for disse arter.

Bl.a. fordi en stor del af Hjejlernes og Vibernes fouragering foregår om natten, kendes der meget lidt til udstrækningen og sammensætningen af deres fourageringsområder i Danmark (se Gillings et al. 2005 vedr. De Britiske Øer). Derfor er der behov for at få en mere detaljeret viden om arternes natfouragering, habitatvalg og aktionsradius i forhold til dagrasteplasserne. Det vil kunne vise, hvilke betingelser, der skal opfyldes for, at

de danske rasteplasser kan vedblive at være attraktive for disse arter.

Summary

Eurasian Golden Plovers and Northern Lapwings in Denmark in October 2008

An internationally coordinated count of Eurasian Golden Plover *Pluvialis apricaria* covering all of Denmark was carried out around 18 October 2008, when also Northern Lapwing *Vanellus vanellus* was censused nationally. On the counting date the weather was windy with rain, so 23-29% of the data was obtained from counts from within a week before or after the target weekend.

A total of 271000 Eurasian Golden Plovers were counted, and it was estimated that at least 300000 were present in Denmark around the counting date (Table 1). This is 27% less than estimated in October 2003 but 20% more than in October 1993. Information about habitat use for 14% of the Eurasian Golden Plovers showed a preference for winter crops (Table 2). The count documents that the concentration of Eurasian Golden Plovers in Denmark during autumn migration is huge, and that the international importance of Danish staging areas has increased during the last 30-40 years. The list of Special Protection Areas designated for Eurasian Golden Plovers should be revised to reflect the large number of sites regularly holding internationally important concentrations (Tables 3 & 4).

In total, 100000 Northern Lapwing were counted, and at least 130000 were estimated to have been present (Table 1). The Northern Lapwings occurred less concentrated than the Eurasian Golden Plovers, and grassland was preferred as roosting habitat by 64% of the birds (Table 2). Compared with countrywide counts in the 1970s about 2½ times as many Northern Lapwings were recorded. It is assumed, that the num-

ber of autumn staging Northern Lapwings in Denmark increased during the last 30 years following protection of the species from hunting in 1979 and with the establishment of a network of reserves, which appears to have had a similar effect on numbers of Eurasian Golden Plover and Eurasian Curlew *Numenius arquata* (Meltofte et al. 2009).

It is recommended that further knowledge about both species concerning night feeding, habitat use and activity range is obtained to qualify the management of protected sites and secure their future value as such.

Referencer

- Béchet, A. 2009: European Union management plan 2009-2011. Golden Plover *Pluvialis apricaria*. – European Commission.
- BirdLife International 2004: Birds in the European Union: A status assessment. – BirdLife International.
- Cappelen, J. & B.V. Jørgensen 2009: Dansk vejr siden 1874 måned for måned med temperatur, nedbør og soltimer samt beskrivelser af vejret. – Teknisk rapport 09-02, DMI (<http://www.dmi.dk/dmi/tr09-02.pdf>).
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons 1983: The birds of the Western Palearctic. Vol. 3. – Oxford University Press, Oxford.
- Delany, S., D. Scott, T. Dodman & D. Stroud (red.) 2009: An atlas of wader populations in Africa and western Eurasia. – Wetlands International, Wageningen.
- Gillings, S. 2005: International Wader Study Group Workshop 10 October 2005 on passage and wintering Golden Plovers. Statements and Conclusions. – Wader Study Group Bull. 108: 11.
- Gillings, S. & R.J. Fuller 2009: How many Eurasian Golden Plovers *Pluvialis apricaria* and Northern Lapwings *Vanellus vanellus* winter in Great Britain? Results from a large-scale survey in 2006/07. – Wader Study Group Bull. 116: 21-28.
- Gillings, S., R.J. Fuller & W.J. Sutherland 2005: Diurnal studies do not predict nocturnal habitat choice and site selection of European Golden-Plovers (*Pluvialis apricaria*) and Northern Lapwings (*Vanellus vanellus*). – Auk 122: 1249-1260.
- Hötter, H. 2004: Goldregenpfeifer *Pluvialis apricaria* in Deutschland im Oktober 2003. – Vogelwelt 125: 83-87.
- Jukema, J., T. Piersma, J.B. Hulscher, E.J. Bunschoke, A. Koelhaas & A. Veenstra 2001: Goudplevieren en wilsterflappers. – KNNV, Utrecht.
- Kleefstra, R. & M. van Roomen 2005: Eurasian Golden Plovers in the Netherlands. Trends in numbers and distribution 1975-2003. – Wader Study Group Bull. 108: 8-9.
- Kube, J., G. Graumann & B. Grube 1994: Die Herbstzugphänologie des Goldregenpfeifers (*Pluvialis apricaria*) an der deutschen Ostseeküste und im nordostdeutschen Binnenland. – Corax 15, Sonderheft 2: 83-92.
- Laursen, K., J. Blew, B. Ens, K. Eskildsen, K. Günther, B. Hälterlein, R. Kleefstra, G. Lüerssen, P. Potel & S. Schrader in press: Migratory Waterbirds in the Wadden Sea 1987-2007, trend, phenology, distribution and climate aspects. – Wadden Sea Ecosystem, Trilateral Monitoring and Assessment Group, Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven, Germany.
- Lindström, Å., J. Dänhardt, M. Green, R.H.G. Klaassen & P. Olsson 2010: Can intensively farmed arable land be favourable for birds during migration? The case of the Eurasian golden plover *Pluvialis apricaria*. – J. Avian Biol. 41: 154-162.
- Madsen, J. 1998: Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. II. Tests of hunting disturbance effects. – J. Appl. Ecol. 35: 398-417.
- Mason, C.F. & S.M. Macdonald 1999: Habitat use by Lapwings and Golden Plovers in a largely arable landscape. – Bird Study 46: 89-99.
- Meltofte, H. 1980: Fugle i Vadehavet. Vadefugletællinger i Vadehavet 1974-1978. Lokaltetsrapport. – Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen.
- Meltofte, H. 1981: Danske rastepladser for vadefugle. – Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen.
- Meltofte, H. 1993: Vadefugletrækket gennem Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 87: 1-180.
- Meltofte, H., K. Laursen & O. Amstrup 2009: Markant stigning i antallet af rastende og overvintrende Storspøver i Danmark efter fredning og klimamildning. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 103: 99-113.
- Petersen, B.S. 2009: European Union management plan 2009-2011. Lapwing *Vanellus vanellus*. – European Commission.
- Piersma, T., K.G. Rogers, H. Boyd, E.J. Bunschoke & J. Jukema 2005: Demography of European Golden Plovers *Pluvialis apricaria* staging in the Netherlands 1949-2000. – Ardea 93: 49-64.
- Rasmussen, L.M. 1994: Landsdækkende optælling af Hjejler *Pluvialis apricaria* i Danmark, oktober 1993. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 88: 162-169.
- Rasmussen, L.M. 1999: Analyse af udvikling for ynglende og rastende fugle 1979-99. Tøndermarsken. – Arbejdsrapport fra DMU nr. 113.
- Rasmussen, L.M. 2007: Koordineret optælling af Hjejler *Pluvialis apricaria* i Danmark i oktober 2003. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 101: 15-23.
- Rasmussen, L.M. & S. Gillings 2007: Results of a coordinated count of Eurasian Golden Plovers *Pluvialis apricaria* in Northern Europe, October 2003. – Wader Study Group Bull. 114: 60-64.
- Thorup, O. (red.) 2006: Breeding waders in Europe. – International Wader Studies 14.
- Wretenberg, J., Å. Lindström, S. Svensson, T. Thierfelder & T. Pärt 2006: Population trends of farmland birds in Sweden and England – similar trends but different patterns of agricultural intensification. – J. Appl. Ecol. 43: 1110-1120.

Antaget 15. maj 2010

Lars Maltha Rasmussen (lara@natur.gl)
Hans Meltofte & Ole Amstrup
Dansk Ornitologisk Forening
Vesterbrogade 138-140
DK-1620 København V
Danmark

Karsten Laursen
Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet
Afdeling for Vildtbiologi og Biodiversitet
Grenåvej 14
DK-8410 Rønde
Danmark